

УДК 811.2'42

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕПЕРСПЕКТИВІЗАЦІЇ СИТУАЦІЇ КОМУНІКАНТАМИ

А.М. Пшеничних (Харків)

У статті обґрунтовується вибір діяльнісного підходу до мови за методологію дослідження реперспективізації ситуації у діалогічному дискурсі. З позицій цього підходу визначаються головні поняття, якими оперує сучасна лінгвістика: дискурс, когнітивна діяльність, значення, концептуалізація, конструювання, мовленнєва діяльність, комунікативна діяльність, а також описуються особливості вибору та вивчення лінгвістичних об'єктів. Розглядаються когнітивні операції та дискурсивні ефекти реперспективізації ситуації комунікантами.

Ключові слова: дискурс, дискурсивний ефект реперспективізації, діяльнісний підхід до мови, значення, когнітивна діяльність, когнітивна операція реперспективізації, комунікативна діяльність, конструювання, концептуалізація, мовленнєва діяльність, реперспективізація ситуації у діалогічному дискурсі.

А.Н. Пшеничных. Деятельностный подход к исследованию особенностей реперспективизации ситуации коммуникантами. В статье обосновывается выбор деятельностного подхода к языку в качестве методологии исследования реперспективизации ситуации в диалогическом дискурсе. С позиций данного подхода определяются основные понятия, которыми оперирует современная лингвистика: дискурс, когнитивная деятельность, значение, концептуализация, конструирование, речевая деятельность, коммуникативная деятельность, а также описываются особенности выбора и исследования лингвистических объектов. Рассматриваются когнитивные операции и дискурсивные эффекты реперспективизации ситуации коммуникантами.

Ключевые слова: деятельностный подход к языку, дискурс, дискурсивный эффект реперспективизации, значение, когнитивная деятельность, когнитивная операция реперспективизации, коммуникативная деятельность, конструирование, концептуализация, реперспективизация ситуации в диалогическом дискурсе, речевая деятельность.

A.M. Pshenychnykh. The study of situation reperspectivization by interlocutors within the framework of usage-based approach. In the article the choice of usage-based approach to language as the methodology of the study of situation reperspectivization in dialogical discourse is substantiated. Within the framework of this approach such key notions of modern linguistics as discourse, cognitive activity, meaning, conceptualization, construal, speech activity, communicative activity are defined, and the peculiarities of linguistic objects choice and their research are presented. Construal operations and discursive effects of situation reperspectivization by interlocutors are considered.

Key words: cognitive activity, communicative activity, conceptualization, construal operation of reperspectivization, construal, discourse, discursive effect of reperspectivization, meaning, situation reperspectivization in dialogical discourse, speech activity, usage-based approach to language.

Методологічна настанова, згідно з якою мова має розглядатися “у самій собі і для себе” [22, с. 209], панувала у лінгвістиці до середини ХХ ст. У її світлі мова поставала як об’єктивна предметна суть, природа і закономірності організації якої пояснювалися через аксіоматичні правила. Остання третина ХХ ст. позначена істотними змінами у мовознавстві: значний інтерес у дослідників вик-

ликають закономірності використання мови індивідами – реальними суб’єктами, які активно пізнають світ та занурені у процеси мовотворчості й комунікації. Такий зсув фокусу уваги науковців пояснюється поширенням у лінгвістиці діяльнісного підходу [6; 16]. Мета статті полягає у з’ясуванні суті цього підходу і визначенні його ключових понять, а також специфіки об’єктів, які доціль-

но вивчати з діяльнісних позицій, зокрема, явища реперспективізації ситуації у діалогічному дискурсі мультимедійного кінотвору.

Передумовою формування діяльнісного підходу у лінгвістиці є ідіографічний стиль наукового мислення – методологічна настанова гуманітарних наук, скерованих на бачення реальності як не уніфікованої, тобто такої, що її не можна пізнати шляхом пошуку загальних закономірностей або осмислити у термінах загальних понять [3, с. 320; 19, с. 77–78, 88–90].

Основи діяльнісного бачення природи мови закладені у працях видатних учених другої половини ХХ ст. [1; 2; 4; 5; 7; 8; 9; 10; 18; 23 та інші]. Це бачення мови акцентує не те, *що* говориться і, відповідно, за якими правилами побудоване висловлення, а те, *хто* це говорить, як і *за яких обставин*, і чому мовець конструює висловлення саме таким чином [23, с. 208; 24, с. 24]. Об'єктом лінгвістичного дослідження при діяльнісному підході є дискурс. У процесуальному розумінні поняття дискурсу охоплює розумову, мовленнєву і комунікативну діяльність [12, с. 4, 10; 14, с. 528]. Мета дослідника полягає у тому, щоб за застиглим відбитком дискурсивної діяльності – текстом у широкому семіотичному розумінні: осмислена послідовність будь-яких знаків, будь-яка форма комунікації [1, с. 73; 15, с. 507; 24, с. 24] – відтворити та розкрити механізми процесу його породження [7, с. 20, 135–136; 23, с. 76].

У світлі діяльнісного підходу мислення людини постає як когнітивна діяльність, тобто сукупність ментальних операцій оброблення інформації, яка сприймається за чуттєво-перцепційними каналами або вже репрезентована у свідомості людини [13, с. 81]. У результаті когнітивної діяльності формуються знання, які становлять собою не відображену дійсність у свідомості суб'єкта, а її образ, інтерпретацію [11, с. 3]. За такого розуміння мислення людини, поняття значення мовних знаків не обмежується їх концептуальним змістом, воно розуміється дослідниками як конструкт (construction), що формується у певній комунікативній ситуації та є результатом концептуалізації [11, с. 3; 29, с. 54, 162, 214; 31; 32; 34]. Конструювання значення

(meaning construction) дорівнюється процесу концептуалізації [29, с. 162; 31, с. 431] – будь-який вид ментального досвіду, який отримує суб'єкт у процесі його взаємодії зі світом, та охоплює обробку інформації, що надходить через органи чуття (перцепція), м'язове відчуття у процесі рухомої діяльності (кінестезія), а також розуміння співрозмовниками мовлення один одного та контексту дискурсу [31, с. 431]. Р. Ленекер наголошує на суб'єктивному характері концептуалізації: “загальнопоширеною хибною думкою є те, що концептуалізація – це нібито зображення, яке ззовні проєциюється всередину черепа людини для подальшого розглядання. Навпаки, концептуалізацію необхідно розуміти як ментальний досвід людини, який вона отримує, активно розглядаючи зовнішній по відношенню до неї світ” [там само, с. 451]. Внаслідок цього один той самий концептуальний зміст (content) може набувати альтернативних інтерпретацій. Для позначення когнітивної здібності людини осмислювати та портретувати одну ту саму ситуацію відмінними способами, Р. Ленекер уводить термін “конструювання” (construal) [31, с. 435; 32, с. 5].

Мовленнєва діяльність – конкретне говоріння, яке протікає у часі й утілене у звукову або письмову форму [15, с. 414] – має відкритий і непередбачуваний характер: кожен новий випадок актуалізації мовних елементів окремим мовцем є унікальним і ніколи більше не повторюється [6, с. 10, 12, 27; 7, с. 57]. З позицій діяльнісного підходу конструктивною для мови виявляється творча діяльність суб'єкта [8, с. 58, 69–70]: у процесі мовленнєвої діяльності людина завжди чогось “дізнається” про мову, весь час щось у ній осягає, вигадує, винаходить та безупинно впливає на мову [6, с. 17; 8, с. 83]. Коли об'єктом дослідження є мовленнєва діяльність у діяльнісному розумінні, усі правила та закони мови мають лише часткову цінність. Ці регулярності не піддаються жорсткій та стійкій систематизації [6, с. 17–18].

Комунікативна діяльність, у свою чергу, тлумачиться як двоспрямований процес спільного і творчого конструювання смислів комунікантами у ситуативному контексті [2, с. 239–298; 14, с. 520, 525,

527–529]. Рушійною силою комунікативної взаємодії стають активні позиції її учасників: мовець налаштований на активне відповідне розуміння слухача, який сприймає і розуміє мовлення згідно певного погляду [2, с. 245, 246]. Посідаючи певну позицію по відношенню до предмету розмови мовець конструює свою ідентичність, соціальну належність і свої взаємини зі світом [2, с. 7; 35, с. 12]. За такого підходу розуміння в сенсі тотожності думок мовця і слухача є ілюзією [18, с. 115]: “говорити – означає не передавати свою думку іншому, а тільки викликати в іншому його власні думки” [там само, с. 138]. Комунікативні смисли демонструються не тільки вербально, але й за допомогою знаків будь-яких інших семіотичних систем [12, с. 3; 20, с. 12, 13, 20, 29]. Усяка форма поведінки суб’єкта – діяльність, бездіяльність, мовлення, жестикулювання тощо – у певній ситуації може виявитися комунікативно значущою [24, с. 163]. Представники усіх семіотичних систем не просто супроводжують мовлення: вони є активними елементами смислотворення і виступають не ізольовано, а у гармонійній єдності між собою і вербальним планом комунікації.

Таким чином, з позицій діяльнісного підходу, мову необхідно досліджувати в її “первинній даності” – у дискурсі, а метою дослідника є виявлення когнітивних, мовленнєвих та комунікативних механізмів її функціонування. При вивченні мови з позицій діяльнісного підходу актуальності набувають такі її властивості, як нерегулярність та невідповідність правилам [6, с. 64]. До кола актуальних належить і розроблювана нами тема “Реперспективізація ситуації в англomовному діалогічному дискурсі”.

У реальній комунікації предмет спільної уваги суб’єктів може отримувати доволі відмінні трактування внаслідок наявності у них відмінних перспектив – точок погляду на обговорювану ситуацію, згідно яких вони концептуалізують її, конструюють висловлення і розробляють комунікативні стратегії [28, с. 9; 30, с. 1]. На позначення зміни у розумінні ситуації, що відбивається у мовленні, використовується термін “реперспективізація ситуації” [25, с. 105; 33, с. 50]. Об’єктом досліджен-

ня є фрагменти діалогічного дискурсу, в яких втілюється реперспективізація ситуації, а предметом – мовні, когнітивні та комунікативні механізми процесу реперспективізації. Матеріалом дослідження слугували фрагменти діалогічного дискурсу, в яких наявна реперспективізація ситуації; ці фрагменти дібрані з англomовних мультимедійних художніх фільмів і серіалів. Мультимедійний кінотвір визначаємо як текст, що об’єднує інформацію різної семіотичної природи (зображення, анімація, звук, вербальний текст тощо) [17, с. 161, 475–476], а також засоби масової інформації (кіно, телебачення, преса, радіо, реклама) в єдиний текст. Доступ до гетерогенних складових мультимедійного тексту регулюється комп’ютерною програмою, яка змінює текст в залежності від обраної суб’єктом стратегії його читання [21, с. 45]. Вибір мультимедійного кінотвору за матеріал дослідження обумовлений тим, що, по-перше, лише деякі з паравербальних складників комунікативної ситуації експлікуються у метамовних висловленнях та коментарях авторів сценаріїв, транскриптів і скриптів; по-друге, крім перегляду кінотвору, мультимедійний текст надає можливість досліднику дізнатися про широкий культурний, соціальний, історичний контекст ситуації, яка втілюється на екрані, а також ознайомитися з думками його творців і сторонніх спостерігачів. Це надає можливості детально і точно проаналізувати причини і наслідки реперспективізації ситуації та розкрити механізми конструювання дискурсивних смислів за допомогою тих чи інших мовних і позамовних засобів комунікації.

Досліджуючи реперспективізацію ситуації у діалогічному дискурсі художнього мультимедійного кінотвору, ми виходимо з того, що вербальні та паравербальні відмінності в оформленні висловлення мовців, темою яких є одна та сама предметна ситуація, детерміновані наступними чинниками: (1) розбіжностями у когнітивних моделях ситуації суб’єктів, що визначається як ментальний конструкт, який метафорично можна порівняти з “картинкою” [4, с. 8–10] або “кадром” [31, с. 425]; (2) розбіжностями у комунікативних позиціях суб’єктів, їх інтенціях, намірах, комунікативних цілях. Згідно цього, виокремлюємо (1) когнітивні

операції конструювання моделі ситуації та (2) дискурсивні ефекти репер-спективізації у діалогічному дискурсі.

1. Когнітивні операції реперспективізації ситуації.

У процесі реперспективізації мовець трансформує образ предметної ситуації, запропонований його співрозмовником. Залежно від того, чи досягається реперспективізація завдяки одній когнітивній операції, або двох та більше, вирізняємо прості та комбіновані типи когнітивних операцій реперспективізації ситуації. У свою чергу, прості операції розпадаються на три групи: вибір відмінної точки огляду (А), зміна відстані між точкою огляду та об'єктом концептуалізації (Б), а також операції, пов'язані зі станом точки огляду (В).

А. Точка огляду – місце у просторі й часі, з якого мовець концептуалізує ситуацію [32, с. 207]. Зміна точки огляду спричинює зміни у розумінні ситуації, аж до її повного переосмислення, яке ілюструє такий приклад:

- (1) [a] *CHRISTIAN: Toulouse said we might be able to do it in . . . private. <... > Yes a private ... y'know <... > Poetry reading.*
 [b] *SATIN: Oh, a "poetry" reading. I'd love a little "poetry" after supper*
 (Luhmann B., 61).

Сатін – актриса Мулен Руж і куртизанка – приймає бідного поета, який хоче написати вірші для нового мюзиклу, за потенційного клієнта і спонсора нового шоу. Поет перспективізує ситуацію на фоні домену ЛІТЕРАТУРА (актуалізується пряме значення слова *poetry*: вірші як літературний жанр, поезія [26]). Сатін перспективізує ситуацію з відмінної позиції, що спричинює зміну домену (евфемістичне значення лексеми *poetry*, підґрунтям якого є концептуальна метафора ІНТИМНІ СТОСУНКИ – ЦЕ ПОЕЗІЯ).

Б. Відстань між точкою огляду та об'єктом концептуалізації може збільшуватися (наплив, внаслідок чого образ ситуації деталізується) або зменшуватися (віддалення, що спричинює схематизацію образу об'єкта) автором респонсивної репліки. Операції напливу та віддалення ілюструють приклади (2) і (3) відповідно:

- (2) [a] *CAMERON: She (Mrs. Palmeiro)'s a 38 years old, she's a mother ...*
 [b] *HOUSE: She's a schizophrenic mother, with no money, on the public dole, in fact, who knocks back vodka every time a breeze blows her way* (Mankiewicz J., 14).

У прикладі (2) в ініціативній репліці [a] конструється обрис об'єкта, який наповнюється деталями в респонсивній репліці [b] (наплив). Для врятування життя місіс Пальмеро необхідно переконати комітет із трансплантації у необхідності операції. Доктор Кемерон вважає, що є надія вмовити комітет, тому що місіс Пальмеро – мати. У відповідь доктор Хаус специфікує концепт MOTHER для обґрунтування неможливості трансплантації. Використовуючи означення, прийменникові фрази, уточнюючу фразу, а також підрядне речення, мовець ускладнює схему концепту MOTHER, активуючи низку специфікуючих ознак, як то ПСИХІЧНИЙ СТАН, МАТЕРІАЛЬНЕ І СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ, ЗВИЧКИ.

- (3) [a] *ELAINE: When is it (the song) going to start?*
 [b] *WILLIAM: Soon* (Cameron C., 58–59).

Під час діалогу у прикладі (3) Вільям з матір'ю прослуховують вступ до пісні рок-групи. Автор ініціативної репліки актуалізує наступне значення прислівника *when* (коли): в який конкретний час [27]. Автор репліки [b] займає віддалену позицію, і окреслює лише приблизний період часу (*soon* / *скоро*: через короткий відтинок часу, трохи згодом [там само]), навмисно вичитуючи відмінне значення прислівника *when*: протягом якого проміжку часу [там само].

В. Стан точки огляду – когнітивна операція, пов'язана з характеристиками точки огляду. Остання може залишатися нерухомою, коли суб'єкт знаходиться на далекій відстані від об'єкта і сприймає його оглядово й одночасно – як статичне ціле, позбавлене динаміки розгортання. Суб'єкт може також перспективізувати ситуацію з близької точки огляду, яка рухається відносно об'єкта концептуалізації, наприклад:

- (4) [a] *EDWARD: I just saw the woman I'm going to marry, I know it. But then I lost her.*

[b] *AMOS: Tough break. Most men have to get married before they lose their wives*

(August J., 58).

У прикладі (4) мовці обирають рухомі точки огляду для перспективізації ситуації, але конструюють її у протилежних напрямках. Едвард розповідає, що зустрів жінку, на якій хоче одружитися, але загубив її. Вихідною точкою огляду мовця є подія ВТРАТА, з якої він концептуалізує ситуацію у напрямку до іншої події ОДРУЖЕННЯ: [ПОДІЯ₁ (*I lost her* / ВТРАТА)] → [ПОДІЯ₂ (*I'm going to marry* / ОДРУЖЕННЯ)]. Конструювання цього напрямку подій досягається завдяки граматичній категорії часу. Амос сканує події у зворотному напрямку: [ПОДІЯ₁ (*Most men have to get married before* / ОДРУЖЕННЯ)] → [ПОДІЯ₂ (*they lose their wives* / ВТРАТА)]. У репліці [b] маркером конструювання напрямку подій слугує сполучник *before* (*перш ніж*).

Комбінований тип операцій реперспективізації ситуації ілюструє приклад (5), де мовець перспективізує ситуацію з відмінної точки огляду та водночас змінює відстань між точкою огляду та об'єктом концептуалізації:

(5) [a] *HILLY: Have you got my dough? <...> Four hundred and fifty and I'll cut your throat if you try any tricks!*

[b] *LOUIS: All right, all right. You can't blame a guy for tryin', can you?*

(Lederer Ch., 109)

Хільді намагається повернути гроші, які вкрав у її нареченого Луїс – відомий на все місто шахрай. Хільді використовує фразеологізм *to try tricks* (*шахраювати*) і профілює ситуацію відносно домену НЕЧЕСНІВЧИНКИ. У респонсивній репліці вислів *to try tricks* підлягає дефразеологізації, та актуалізується пряме значення дієслова *to try*: пробувати робити що-небудь, намагатися [27]. Відтак, Луїс профілює ситуацію відносно домену СПРОБА. Крім того, репліка [b] інкорпорує узагальнено-особовий займенник *you*, який використовується на позначення будь-якої особи у безособових реченнях, та іменник з неозначеним артиклем (*a guy* / *хлопець*), завдяки чому конструюється ситуація, що не співвідноситься з конкретною особою.

2. Дискурсивні ефекти реперспективізації ситуації охоплюють некооперативність, уточнення, комічні ефекти, недосказаність, узагальнення та помилку. Некооперативність виявляється в експліцитних або імпліцитних відмовах від взаємодії, ухиляннях, вигадуванні, умовчанні, фальсифікації інформації, що ілюструє приклад (3), де висловлення мовця імплікує відмову від спілкування. Уточнення реалізується за допомогою експліцитного пояснення ситуації або значення мовної одиниці, а також виправлення автором респонсивної репліки висловлення автора ініціативної репліки. Дискурсивний ефект уточнення ілюструє приклад (2), де автор респонсивної репліки детально описує ситуацію з метою переконати співрозмовника. Чорний гумор, непристойні жарти, каламбур, несерйозність, іронія, сарказм та дотеп становлять комічні ефекти реперспективізації ситуації. Так, у прикладі (4) автор респонсивної репліки намагається підбадьорити співрозмовника, тому надає ситуації несерйозного трактування. Дискурсивний ефект недосказаності втілюється у використанні мовцями неінформативних мовних одиниць, повторюванні частини або всього висловлення співрозмовника. У прикладі (3) автор респонсивної репліки використовує неінформативну лексичну одиницю з метою породження комунікативної імплікатури. Узагальнення становить собою вербалізацію загальновідомих фактів, думок загального характеру. Цей ефект ілюструє приклад (5), де мовець посиляється на загальнопоширену практику з метою самозахисту. Нарешті, дискурсивний ефект помилки виникає у ситуації вербалізації автором респонсивної репліки хибного витлумачення висловлення автора ініціативної репліки. Комунікативна помилка є наслідком реперспективізації у прикладі (1), де мовець вичитує значення мовної одиниці, відмінне від того, яке інкорпорував автор ініціативної репліки, тому що не володіє правдивою інформацією про комунікативну ситуацію.

Таким чином, у річищі діяльнісного підходу формується новий погляд на сутність мови і переосмислюються поняття, якими оперує сучасна лінгвістика. Вибір діяльнісного підходу за методологічне підґрунтя дослідження реперспективізації

ситуації у діалогічному дискурсі дозволяє розкрити сутність мовних, когнітивних та комунікативних механізмів цього явища. Відбір мовних засобів для портретування ситуації комунікантами залежить як від концептуальної точки огляду, згідно якої конструюється ментальний образ об'єкта, так і від комунікативних позицій мовців, згідно чого виокремлюються такі дискурсивні ефекти: некооперативність, уточнення, комічні ефекти, недосказаність, узагальнення та помилка. Відмінності у перспективах спричиняють розбіжності не тільки у мовному оформленні висловлень та конструюванні його концептуального та прагматичного змісту. Крім того, відмінне позиціонування учасників діалогічного дискурсу відбивається на виборі паралінгвістичних засобів комунікації, в описі яких ми убачаємо перспективи даної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика / Р. Барт. – М. : Прогресс, 1989. – 616 с.
2. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / М.М. Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – 421 с.
3. Виндельбанд В. Прелюдии. Философские статьи и речи / В. Виндельбанд. – СПб. : Изд-е Д.Е. Жуковского, 1904. – 374 с.
4. Витгенштейн Л. Философские работы / Л. Витгенштейн. – М. : Гнозис, 1994. – Ч. I. – 530 с.
5. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования. Мышление и речь. Проблемы психологического развития ребенка / Л.С. Выготский. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1956. – 520 с.
6. Гаспаров Б.М. Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования / Б.М. Гаспаров. – М. : Новое литературное обозрение, 1996. – 352 с.
7. Гийом Г. Принципы теоретической лингвистики / Г. Гийом. – М. : Прогресс, 1992. – 220 с.
8. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / В. фон. Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1984. – 400 с.
9. Делез Ж. Логика смысла (Первая половина) / Ж. Делез. – М., Екатеринбург : Раритет, Деловая книга, 1998. – 480 с.
10. Деррида Ж. Письмо и различие / Ж. Деррида. – СПб. : Академический проект, 2000. – 432 с.
11. Жаботинская С.А. Модели репрезентации знаний в контексте различных школ когнитивной лингвистики: интегративный подход / С.А. Жаботинская // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2009. – № 848. – С. 3–10.
12. Кибрик А.А. Анализ дискурса в когнитивной перспективе: Дис. в виде научного доклада / А.А. Кибрик. – М. : Ин-т языкознания РАН, 2003. – 90 с.
13. Краткий словарь когнитивных терминов / [Под общ. ред. Е.С. Кубряковой]. – М. : Филологический факультет МГУ им. Ломоносова, 1996. – 245 с.
14. Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е.С. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
15. Лингвистический энциклопедический словарь / [Гл. редактор В. Н. Ярцева]. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 688 с.
16. Морозова О.І. Діяльнісний стиль мислення у лінгвістичних дослідженнях / О.І. Морозова // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2008. – № 811. – С. 41–45.
17. Новейшая энциклопедия персонального компьютера / [Леонтьев В.П.]. – М. : ОЛМА-ПРЕСС Образование, 2004. – 734 с.
18. Потебня А.А. Теоретическая поэтика / А.А. Потебня. – М. : Высш. шк., 1990. – 344 с.
19. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре / Г. Риккерт // Культурология XX век. Антология. – М. : Юрист, 1995. – С. 69–101.
20. Солощук Л.В. Взаємодія вербальних і невербальних компонентів комунікації у сучасному англomовному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Л.В. Солощук. – К., 2009. – 40 с.
21. Сонин А.Г. Общепсихологические и когнитивные механизмы понимания мультимедийных текстов / А.Г. Сонин // Вопросы психолінгвістики. – 2003. – № 1. – С. 43–56.
22. Соссюр Ф. де. Труды по языкознанию / Ф. де. Соссюр. – М. : Прогресс, 1977. – 696 с.
23. Фуко М. Археология знания / М. Фуко. – К. : Ника-Центр, 1996. – 208 с.
24. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию / У. Эко. – М. : ТОО ТК “Петрополис”, 1998. – 432 с.
25. Aijmer K. Interjections in a contrastive perspective / K. Aijmer // Emotion in Dialogic Interaction / [Ed. by E. Weigan]. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2004. – 282 с.
26. Cambridge International Dictionary of English [Electronic resource]. – Cambridge : CUP, 2001. – Access: <http://dictionary.cambridge.org>.
27. Collins English Dictionary: Адаптація к версії Lingvo 12. – N.Y. : HarperCollins, 2006.
28. Ensink T. Social-functional and cognitive approaches to discourse interpretation. The role of frame and perspective / T. Ensink, Ch. Sauer // Framing and Perspectivising in Discourse / [Ed. by T. Ensink, Ch. Sauer]. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company. – 2003. – Vol. III. – P. 1–21.
29. Evans V. Cognitive Linguistics. An Introduction / V. Evans, M. Green. –

Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. – 851 p.

30. Graumann C. F. Perspective and Perspectivation in Discourse: An Introduction / C.F. Graumann, W. Kallmeyer // Perspective and Perspectivation in Discourse / [Ed. by C.F. Graumann, W. Kallmeyer]. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamin Publishing Company, 2002. – Vol. 9. – P. 1–11.

31. Langacker R.W. Cognitive Grammar / R.W. Langacker // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / [Ed. by D. Geeraerts, H. Cuyckens]. – New York : Oxford University Press, 2007. – P. 421–462.

32. Langacker R.W. Grammar and Conceptualization / R.W. Langacker. – Berlin, N.Y. : Mouton de Gruyter, 2000. – 430 p.

33. Linell P. Perspectives, implicitness and recontextualization / P. Linell // Perspective and perspectivation in discourse / [Ed. by C. F. Graumann, W. Kallmeyer]. – Mannheim : Institute for the German Language, 2002. – P. 41–57.

34. Talmy L. Toward a cognitive semantics / L. Talmy. – Cambridge (Mass), L. : A Bradford Book, The MIT Press, 2000. – Vol. 1: Concept Structuring Systems. – 565 p.

35. Wodak R. Aspects of Critical Discourse Analysis / R. Wodak // ZfAL. – № 36. – 2002. – P. 5–31.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ

1. August J. Big Fish: Film Script [Electronic resource] / J. August // The Internet Movie Database. –. – Access: <http://www.imsdb.com/scripts/Big-Fish.html> – Title from the screen, 2003. – 125 p.

2. Cameron C. Almost Famous: Film Script [Electronic resource] / C. Cameron // Daily Script. –. – Access: http://www.dailyscript.com/scripts/almost_famous.html – Title from the screen, 1998. – 164 p.

3. Lederer Ch. His Girl Friday: Film Script [Electronic resource] / Ch. Lederer // The Weekly Script. –. – Access: <http://www.weeklyscript.com/His%20Girl%20Friday.txt> – Title from the screen, 1939. – 195 p.

4. Luhrmann B. Moulin Rouge: Film Script [Electronic resource] / B. Luhrmann, C. Pearce // Drew's Script-O-Rama. –. – Access: <http://web.archive.org/web/20060117144859/http://www.geocities.com/talentedprotegee/shootingscript.htm> – Title from the screen, 2001. – 154 p.

5. Mankiewicz J. House, M.D. Season 1. The Socratic Method: Dialogue Transcript [Electronic resource] / J. Mankiewicz // twiztv. –. – Access: <http://www.twiztv.com/scripts/house/season1/house-106.htm> – Title from the screen, 2004. – 22 p.